Niemiecki w Polsce

Christoph Mohr

Przed językiem niemieckim w Polsce stoją duże wyzwania: dzieci w przedszkolu uczą się najczęściej tylko angielskiego, w szkołach podstawowych i gimnazjach na niemiecki przeznacza się z reguły coraz mniej godzin, a w liceach uczniowie wybierają często inny, z pozoru łatwiejszy język obcy. Pomimo to przyszłość języka niemieckiego jako obcego w Polsce rysuje się pozytywnie.

NIEMIECKI MA KLASĘ

W niniejszym artykule przedstawimy przyczyny naszego pozytywnego stosunku do nauki języka niemieckiego w Polsce. W drugiej części tekstu zajmiemy się zagadnieniem zintegrowanego nauczania przedmiotowo-językowego – CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) oraz kwestią jego zastosowania w praktyce. Ten artykuł powstał także z myślą o tym, żeby dać Wam, Drodzy Nauczyciele, nową motywację i powody do dalszej walki o swoją pasję w roku szkolnym 2015/2016.

Język z widokami na przyszłość

W polskich szkołach podstawowych od pierwszej klasy obowiązkowe jest nauczanie jednego języka obcego. Najczęściej jest to angielski. Na pytanie, dlaczego tak jest, odpowiada się: *Dzieci powinny najpierw nauczyć się porządnie angielskiego,*

zanim zaczną się uczyć innego języka, albo *Przecież tego chcą rodzice.* Dyrektorzy szkół mogliby jednak posłużyć się też ważkimi argumentami przemawiającymi za niemieckim jako pierwszym językiem obcym. Badania przeprowadzone przez Halinę Stasiak z Uniwersytetu Gdańskiego oraz Jürgena Krumma z Uniwersytetu Wiedeńskiego pokazują, że uczniowie, którzy naukę języków obcych rozpoczynają od języka o bogatej strukturze w taki sposób jak język niemiecki, na końcu nauki w szkole mają pod względem poziomu kompetencji językowych przewagę nad swoimi rówieśnikami, gdyż posługują się obydwoma językami na poziomie samodzielnego użytkownika. Uczniowie, którzy zaczęli naukę od języka angielskiego, opanowali go także na poziomie B, jednak drugi z pozoru trudniejszy język – już tylko na poziomie A, co odpowiada poziomowi początkującemu.

Wyniki badań w zakresie akwizycji języków obcych oraz badań nad mózgiem każą wspierać naukę pierwszego języka obcego jak najwcześniej. Przed rozpoczęciem okresu dojrzewania opanowanie składni i morfologii przychodzi łatwiej niż po jego zakończeniu. W chwili obecnej w Polsce nie w pełni jest jeszcze wykorzystany cenny okres między szóstym a trzynastym rokiem życia na naukę drugiego języka, który można by wprowadzić do szkół.

Przedsiębiorstwa działające w Polsce wymagają coraz częściej od osób ubiegających się o pracę znajomości dwóch języków obcych. Biorąc pod uwagę bliskie stosunki gospodarcze między Polską a Niemcami, osoby z dobrą znajomością języka niemieckiego mają na rynku pracy z pewnością istotną przewagę. Niemiecki jest także drugim najważniejszym językiem nauki. Niemcy zajmują trzecie miejsce w świecie, jeśli chodzi o wkład w badania naukowe i ich rozwój, oraz przyznają zagranicznym naukowcom stypendia na prowadzenie badań. Niemieckie uniwersytety prowadzą szeroko zakrojone programy wymiany dla studentów i są, w porównaniu z innymi zagranicznymi uczelniami, o wiele bardziej atrakcyjne pod względem kosztów studiowania.

Bogata oferta dla nauczycieli niemieckiego

Kolejnym powodem, aby z optymizmem patrzeć na przyszłość języka niemieckiego jako przedmiotu szkolnego w Polsce, jest sieć ekspertów programu DELFORT (http://www.goethe.de/delfort/polen). Dzięki współpracy Goethe-Institut z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji (ORE) DELFORT oferuje systematyczne i efektywne szkolenia nauczycieli niemieckiego w całym kraju. Doskonalenie zawodowe powinno się odbywać w sposób ciągły przez cały czas trwania aktywności zawodowej wychowawców i nauczycieli, powinno być podejmowane także z ich własnej inicjatywy.

Szkolenia poruszają aktualne tematy będące przedmiotem dyskusji toczących się w zakresie nauczania języka niemieckiego. Podejmują także typowe kwestie związane z prowadzeniem lekcji języka niemieckiego. W 2015 r. odbyły się m.in. szkolenia: *Film krótkometrażowy na lekcji języka niemieckiego*, *Gramatyka inaczej*, *Kształtujemy przestrzeń lekcyjną* czy też *Mówienie, śpiew, zabawa – warsztaty robienia lalek dla przedszkola i szkoły podstawowej*. Ponownie pojawią się w programie na ten rok *Realioznawstwo* i *Boże Narodzenie w nauczaniu wczesnoszkolnym*. Jako uzupełnienie odbywających się w całej Polsce seminariów dla nauczycieli języka niemieckiego placówki Goethe-Institut w Warszawie i Krakowie zorganizowały w tym roku w Gdańsku i w Niwkach k. Opola jednotygodniowe letnie akademie, w ramach których odbywały się wykłady i seminaria dotyczące nauczania języka niemieckiego.

Solidni partnerzy

Polska i Niemcy to kraje ściśle ze sobą powiązane gospodarczo, społecznie i kulturalnie, co znajduje swoje odzwierciedlenie w dużej liczbie niemieckich oraz polsko-niemieckich instytucji działających w Polsce. W żadnym innym kraju świata językiem niemieckim nie zajmuje się tyle osób co w Polsce – w sumie ok. 2,3 mln uczniów oraz dorosłych uczy się tu języka swoich zachodnich sąsiadów. Liczba niemieckich instytucji w Polsce jest większa niż w wielu innych krajach. Goethe-Institut reprezentowany jest aż przez dwie placówki – w Krakowie i w Warszawie, w 96 polskich szkołach można przystąpić do egzaminu *Deutsches Sprachdiplom*, a kolejne dziewięć szkół w Polsce znajduje się pod opieką Goethe-Institut w ramach liczącej 1700 szkół sieci PASCH (https://www.goethe.de/ins/pl/de/spr/eng/pas.html). Ponadto w Polsce działają liczne organizacje zajmujące się kulturą i językiem niemieckim jak np.: Niemiecka Centrala Wymiany Akademickiej (DAAD – Deutscher Akademischer Austauschdienst), Niemiecka Centrala Szkolnictwa Zagranicznego (ZfA – Die Zentralstelle für das Auslandsschulwesen), Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej (Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit), która na przestrzeni 20 lat sfinansowała prawie 15 tys. projektów, oraz Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (Deutsch-Polnisches

Jugendwerk), która przez wspieranie różnych form spotkań młodzieży przyczynia się do kontaktów między młodymi ludźmi z Niemiec i Polski. Od momentu swojego powstania w 1991 r. Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży udzieliła wsparcia projektom, w których wzięło udział ponad 2,5 mln uczestników.

Innowacyjne projekty

Od 25 lat Goethe-Institut w Polsce wykonuje pożyteczną pracę na rzecz języka niemieckiego jako przedmiotu szkolnego i ma w swojej ofercie projekty oraz materiały, które zyskały także uznanie w innych krajach i wspierają naukę języka niemieckiego od przedszkola aż po kształcenie dorosłych. Niemiecki jako język obcy w Polsce to także ciągle nowe i różnorodne projekty, które poruszają tematy społecznie ważne i wykraczają poza nauczanie języka obcego, traktując język jako środek do osiągnięcia określonego celu. Poniżej krótki przegląd niektórych z nich.

Deutsch hat Klasse/Niemiecki ma klasę. Klasa to miejsce, które najmniej się zmieniło w ostatnich dziesięcioleciach. Uczniowie i nauczyciele spędzają tam większą część dnia. To miejsce nauki i codziennego życia, tam nawiązuje się przyjaźnie, toczą się spory, dyskusje, podejmowane są decyzje itd. I właśnie dlatego, że klasa to o wiele więcej niż tylko miejsce przekazywania wiedzy, Goethe-Institut w Warszawie zainicjował projekt *Deutsch hat Klasse/Niemiecki ma klasę*, w ramach którego powstał poradnik aranżacji pomieszczeń do nauki języka niemieckiego udostępniony bezpłatnie nauczycielom, dyrektorom i wszystkim zainteresowanym pod adresem https://www.goethe.de/ins/pl/de/spr/eng/dhk.html.

Projekty Goethe-Institut dotyczące energii oraz środowiska naturalnego (https://www.goethe.de/ins/pl/de/spr/eng/ene.html) mają na celu wzbudzanie zainteresowania uczniów aktualnymi tematami społecznymi i tymi związanymi z ekologią. Uczniowie zajmują się takimi zagadnieniami, jak odnawialne źródła energii i zmiany klimatyczne, które są istotne nie tylko dla Niemiec, ale także dla Polski i dotyczą bezpośrednio naszej codzienności. Przez zastosowanie metody CLIL projekt nie tylko zwiększa motywację uczniów do nauki języków obcych, ale również daje im okazję do zdobycia nowych umiejętności, które przygotują ich do przyszłego życia zawodowego. Te projekty mają za zadanie uwrażliwienie młodzieży na tematy polityki energetycznej, ekologii i ochrony środowiska oraz lokalnych zbiorników wodnych. Uczniowie poznają polsko-niemieckie rozwiązania w tym zakresie. Dzięki współpracy z młodymi naukowcami wspierany jest rozwój umiejętności praktycznych.

Deutsch mit Socke – współpraca między Westdeutscher Rundfunk (WDR) a Goethe-Institut, w ramach której powstanie 13 krótkich filmów na temat nauki języka niemieckiego w szkole podstawowej i przedszkolu. Na początku 2016 r. zostaną opublikowane odpowiednie materiały dydaktyczne do zastosowania na lekcjach.

Jugend debattiert international – Jugend debattiert (https://www.goethe.de/ins/pl/de/spr/unt/ver/jdi.html) to konkurs dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z Europy Środkowo-Wschodniej, którzy uczą się języka niemieckiego. W ramach projektu młodzież uczy się podczas zajęć lekcyjnych, jak debatować w języku niemieckim, i doskonali tę umiejętność. Dla nauczycieli oferowane jest szkolenie, a finaliści biorą udział w intensywnym treningu retorycznym. *Jugend debattiert international* daje radość z debatowania na ważne tematy, motywuje do nauki niemieckiego, umożliwia urozmaicenie lekcji oraz przyczynia się do edukacji politycznej młodych obywateli.

UniCLILiG – projekt prowadzony w ramach kooperacji między Goethe-Institut w Warszawie a Politechniką Poznańską i Uniwersytetem Ekonomicznym w Poznaniu. Jego głównym założeniem była współpraca wykładowców uczących w danej szkole wyższej języka niemieckiego i wykładowców innych przedmiotów kierunkowych. Zrealizowali oni bilingwalne projekty z zakresu robotyki i automatyzacji. Poziom projektu był tak wysoki, że *UniCLILiG* został wyróżniony w 2015 r. *Europejskim znakiem innowacyjności w dziedzinie nauczania i uczenia się języków obcych* (*European Language Label*).

Wspólne dla wielu z opisanych powyżej projektów jest założenie, że niemiecki jako język obcy to jedynie jeden z wielu komponentów podejmowanych działań edukacyjnych i środek do zdobywania innych umiejętności i kompetencji w ramach *zintegrowanego nauczania przedmiotowo-językowego*. To założenie realizowane jest w formie zajęć lekcyjnych. Zintegrowane nauczanie przedmiotowo-językowe jest koncepcją z zakresu dydaktyki języków obcych, która stawia na równi treści kształcenia i język, przyswajane w sposób zintegrowany i traktowane jako całość. CLIL odnosi się zarówno do nauki przedmiotu, jak i do nauki języka (obcego). W czerwcu 2015 r. w Opolu w ramach konferencji na temat CLIL zostały opracowane przez Bettinę Deutsch (FU Berlin) i Christinę Brüning (PH Freiburg) cechy przeprowadzania dobrych lekcji

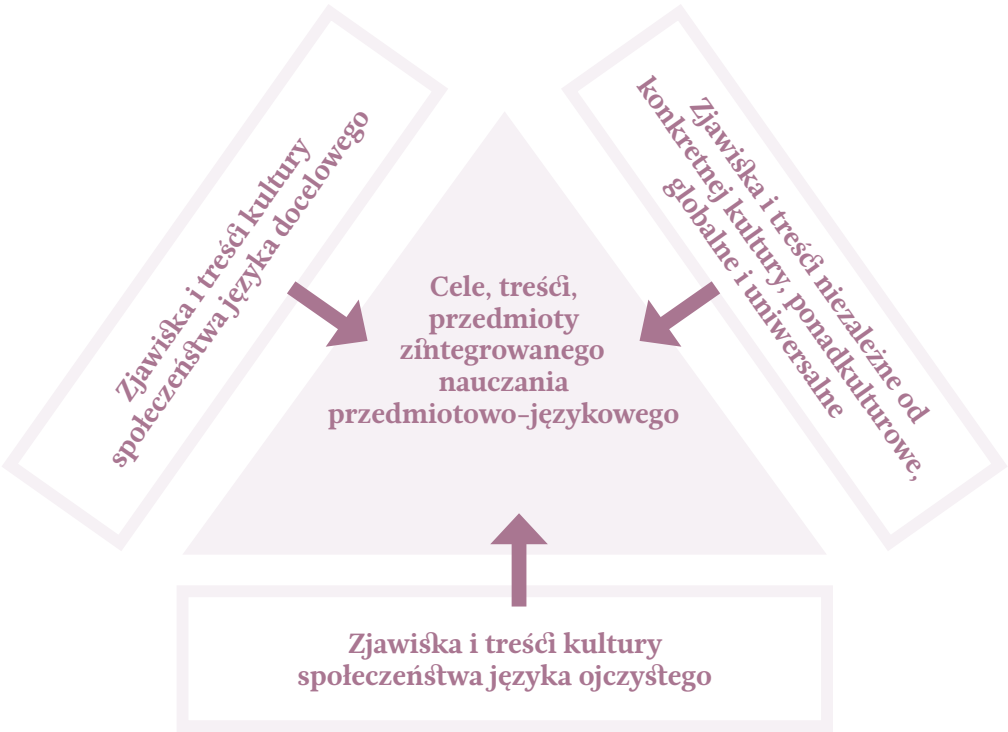

Schemat 1. Bilingwalny trójkąt wg W. Halleta (1998) The Bilingual Triangle. W: *Praxis des neusprachlichen Unterrichts*, H. 2, 115-127.

CLIL. Poniżej prezentujemy wybrane cechy zintegrowanego nauczania przedmiotowo-językowego:

- główną rolę odgrywają treści przekazywane w ramach przedmiotu niejęzykowego;
- tematami i treściami danego przedmiotu uczniowie zajmują się zarówno z perspektywy własnego kraju, jak i z perspektywy kraju, w którego języku odbywają się lekcje, dzięki czemu uczniowie rozwijają kompetencje międzykulturowe;
- dobra dydaktyka zintegrowanego nauczania przedmiotowo-językowego to więcej niż tylko połączenie dwóch dydaktyk (języka i danego przedmiotu): to odrębny model dydaktyki;
- praca z autentycznymi materiałami;
- autentyczne zastosowanie języka obcego w rozszerzonym i aktualnym kontekście z naciskiem na kompetencję komunikacyjną;
- podejście zorientowane na procesy i działanie ułatwia zintegrowane nauczanie przedmiotowo-językowe;
- zintegrowane nauczanie przedmiotowo-językowe odbywa się w więcej niż tylko jednym języku: terminologia fachowa powinna być używana w obydwu językach, ale zawsze zgodnie z zasadą funkcjonalnego zróżnicowania języka (np. na lekcji historii: polskie źródła – po polsku, niemieckie – po niemiecku).

Zintegrowane nauczanie przedmiotowo-językowe to nie tylko nauczanie chemii, biologii czy innego przedmiotu po niemiecku. Zgodnie z zasadami CLIL dobrze przeprowadzone zajęcia prezentują zjawiska i treści charakterystyczne dla kultury i społeczeństwa języka docelowego, ojczystego oraz niezależne od konkretnej kultury, ponadkulturowe, globalne i uniwersalne (por. Schemat 1.).

Biorąc pod uwagę to wszystko, co Polska ma do zaoferowania w zakresie nauczania niemieckiej kultury i języka niemieckiego, trzeba stwierdzić, że nauczyciele, szkoły, rodzice i uczniowie mają do dyspozycji ogromną paletę możliwości. Decydującą rolę jednak odgrywacie Wy, Drodzy Nauczyciele. Mam nadzieję, że niniejszy artykuł pokazał Wam, że nie jesteście sami i możecie liczyć na wszechstronne wsparcie. Działajmy razem!

Christoph Mohr

Pracownik Goethe-Institut w Warszawie. Zajmuje się zagadnieniami wczesnego nauczania języka niemieckiego.